

Auteursrechten en gebruik externe leermiddelen

Citation for published version (APA):

Van der Klink, M., Mossink, W., & Rikers, J. (1998). *Auteursrechten en gebruik externe leermiddelen*.

Document status and date:

Published: 05/11/1998

Document Version:

Peer reviewed version

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 08 Sep. 2023

Open Universiteit
www.ou.nl

**Onderwijstechnologisch expertisecentrum Otec
Open Universiteit Nederland**

Eindrapportage werkpakket 1.6

Auteursrechten en gebruik externe leermiddelen

Onderwijstechnologisch expertisecentrum (Otec)
Open Universiteit Nederland

Eindrapportage werkpakket 1.6
Auteursrechten en gebruik externe leermiddelen

Colofon

Titel:	Eindrapportage werkpakket 1.6
Subtitel:	Auteursrechten en gebruik externe leermiddelen
Auteurs:	Marcel van der Klink, Wilma Mossink, Jos Rikers,
Projectleiding:	Jos Rikers, Marcel van der Klink
Projectondersteuning:	Mieke Mocnik-Haemers
Uitgifte:	Otec
Datum druk:	5 november 1998

© 2004, Onderwijstechnologisch expertisecentrum,
Open Universiteit Nederland, Heerlen.

Behoudens uitzonderingen door de wet gesteld mag zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking.

Inhoudsopgave

- 1. Inleiding 7
- 1.1. Doelstelling werkpakket 1.6 7
- 1.2. Uitvoering werkpakket 1.6 8
- 1.3. Conclusie 8

Bijlage 8

Inleiding

1.1. Doelstelling werkpakket 1.6

De doelstelling van werkpakket 1.6 is het oplossen van juridische kwesties die aan de orde komen om leerstof in elektronische vorm te (her)gebruiken. Dit geldt zowel voor de OUNL als voor de ELO-gebruiker. De activiteiten in dit werkpakket dienen de problematiek 'instrumenteel' te benaderen, waarbij de ELO-gebruiker handvatten krijgt aangereikt om de problematiek correct te kunnen hanteren. In Tabel 1 is de opzet en uitvoering van werkpakket 1.6 weergegeven, zoals die is vastgelegd in het projectplan ELO.

Tabel 1 Opzet en uitvoering werkpakket 1.6 conform projectplan

Taken	Specificatie
Activiteit	<ul style="list-style-type: none"> ■ afstemmen OUNL-project 'Auteursrechten' ■ overleg met partners ■ instrumenteel vertalen van juridische richtlijnen in het ELO-ontwerp of interface-design
Kwaliteitszorg	overleg met OUNL-project 'auteursrechten'
Product	<ul style="list-style-type: none"> • document • aanpassing in ELO-ontwerp
Vaststelling product	ELO-projectgroep OUNL-project 'auteursrechten' Juridische dienst
Doorlooptijd	14 september - 1 december 1998

Bij de start van het werkpakket is een werkplan opgesteld. In dit werkplan zijn in aanvulling van de taakdefinitie in het projectplan tevens de juridische werkzaamheden opgenomen, die in het kader van het uitvoeren van het ELO-project zelf, aan de orde waren. Te denken valt aan het adviseren van het management van de OUNL en het projectmanagement in verband met af te sluiten contracten en het aanschaffen van licenties voor softwarepakketten.

De werkzaamheden zoals hier bedoeld staan vermeld in Tabel 2. De verantwoordelijkheid voor de uitvoering van deze activiteiten ligt bij mevrouw mr. W. Mossink, afdeling Juridische Zaken van de OUNL. Zij is tevens betrokken bij het OUNL-project 'auteursrechten', zodat de beoogde afstemming op dit project gegarandeerd is.

Tabel 2 Juridische taken in het kader van werkpakket 1.6

Activiteiten	Specificatie
Auteuroverdracht	Overdracht auteursrecht medewerkers aan ELO
Tripartite overeenkomst	Betreft overeenkomst tussen OU, Fontys en Wolters Noordhoff
Overeenkomst proeftuinen	Betreft overeenkomst met Hoge Hotelschool te Maastricht en met Fontys
Overeenkomst toetsstelsysteem	Betreft overeenkomst voor gebruik toetsstelsysteem Etude
Overeenkomst software	Betreft overeenkomsten/licenties voor toepassing van softwarepakketten
Overeenkomst met externen	Betreft overeenkomst voor inhuur externen, zoals Surfnet Expertise Centrum, Saliency
Ontwerp auteursrechterlijke tool	Betreft ontwerp elektronische auteursrechterlijke tool voor gebruik binnen ELO

De tijdsbesteding zoals deze in het werkpakket heeft plaatsgehad is opgenomen in Tabel 3.

Tabel 3 Tijdsbesteding

Functionaris	Activiteiten	Tijdsbesteding
afdeling JZ	overleg en overhead	2 dagen
	nakijken en maken overeenkomsten	2 dagen
	maken handleiding ¹	9 dagen
ELO projectleiding	coördinatie en eindrapportage	2 dagen

¹De handleiding is gemaakt in het kader van een ander project en aangepast voor gebruik in ELO. De handleiding is nog niet compleet.

1.2. Uitvoering werkpakket 1.6

Tijdens de uitvoering van het werkpakket is de handleiding "Gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in een elektronische leeromgeving. Een nadere toelichting voor makers van onderwijsmateriaal" aangepast aan de ELO-situatie. Het handboek is integraal opgenomen in Bijlage 1.

1.3. Conclusie

Geconcludeerd kan worden dat niet alle in het werkplan opgenomen werkzaamheden zijn uitgevoerd binnen de daarvoor geraamde tijdsbesteding en voor de afgesproken einddatum. Met name geldt dit voor het omzetten van het handboek in een ontwerp, c.q. aanpassing van het ELO-ontwerp. Hieraan dient derhalve in de volgende fase aandacht te worden besteed.

De in het projectplan voor dit werkpakket opgenomen afstemming met externe partners in het ELO-project is niet gerealiseerd.

De voorliggende producten van werkpakket 1.6 kunnen worden gebruikt voor een vertaling naar productievoorschriften, die m.n. in werkpakket 2.6 verder kunnen worden uitgewerkt. Voor de invulling van werkpakket 2.6 dient van de oorspronkelijke invulling te worden afgeweken. Net als bij

werkpakket 1.6 dienen in werkpakket 2.6 alle activiteiten m.b.t. juridische aspecten te worden ingepland.

Bijlage 1

Handleiding Gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in een elektronische leeromgeving. Een nadere toelichting voor makers van onderwijsmateriaal.

Gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in een elektronische leeromgeving. Een nadere toelichting voor makers van onderwijsmateriaal

§1 Inleiding

In het kader van productinnovatie ontwerpt en ontwikkelt de Open Universiteit Nederland een elektronische leeromgeving (ELO). Binnen ELO worden studiematerialen beschikbaar gesteld in een bredere context dan de klassieke werkwijze met readers en boeken. De mogelijkheden van de ICT infrastructuur en ICT diensten worden benut om het studiemateriaal en het leerproces kwalitatief te verrijken.

Gebruikmaken van een ICT instrumentarium roept niet alleen voor onderwijstechnologen en informatici vragen op. Ook juristen worden geconfronteerd met vele vragen bij gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal in een ICT omgeving. Nu zijn vragen inzake het gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal ten behoeve van het onderwijs niet nieuw. Universiteiten en hogescholen zijn in hun historie veelvuldig in aanraking gekomen met de bepalingen van de Nederlandse auteurswet en aanverwante (inter)nationale wetgeving. Het is in het verleden gebleken dat de auteursrechtelijke problemen bij het schriftelijk openbaar maken en verveelvoudigen van leermaterialen in het algemeen wel te overzien waren. Elektronische onderwijspublicaties roepen echter meer auteursrechtelijke problemen op. Bij een elektronische leeromgeving spelen behalve vragen over welke handelingen van de maker van het onderwijsmateriaal auteursrechtelijk relevant zijn, ook vragen over de interpretatie van de Auteurswet met betrekking tot deze handelingen. Om deze nieuwe vragen te beantwoorden en een nadere uitleg te geven over de interpretatie van de Auteurswet in de informatiemaatschappij dient nu deze toelichting.

Aan de hand van een checklist wordt door middel van het beantwoorden van bepaalde vragen duidelijk op welke wijze een producent van studiemateriaal voor een elektronische leeromgeving met bepaalde aspecten van het auteursrecht rekening moet houden en hoe hij eventuele problemen kan oplossen. De checklist wordt voorafgegaan door een toelichting. Toelichting en checklist zijn geschreven voor de samensteller van onderwijsmateriaal die niet of nauwelijks weet heeft van auteursrechtelijke aspecten die bij het samenstellen van elektronische studiematerialen aan de orde komen.

§2 Indeling toelichting

De toelichting behandelt eerst globaal enkele auteursrechtelijke begrippen. Uitgelegd wordt wat een werk in de zin van de Auteurswet inhoudt en welke soorten werken er zijn. Daarbij wordt tevens aandacht geschonken aan het begrip verzamelwerken, gemeenschappelijke werken en bewerkingen. Verder komt aan de orde wie de maker is en wie als auteursrechtelijke moet worden aangemerkt. Ook het verschil tussen persoonlijkheidsrechten en exploitatierechten komt aan de orde waarbij de inhoud van deze twee rechten wordt besproken. Belangrijk voor het onderwerp zijn de beperkingen die het Auteursrecht kent op het uitsluitend

recht van de maker zijn werk openbaar te maken en te verveelvoudigen. Deze worden dan ook uitgebreid besproken. Tevens wordt gekeken welke beperkingen de Auteurswet aanlegt op de exploitatierechten. Hierbij moet onder andere gedacht worden aan het citaatrecht, het gebruiksrecht voor eigen oefening, studie of gebruik, en het gebruik voor onderwijs en onderzoek.

Gezien de nieuwheid van het onderwerp is in een aantal gevallen nog onbekend hoe de bestaande bepalingen uitgelegd gaan worden. Wellicht vindt een extensie plaats van openbaarmaking en reproductie op papier naar een zogenaamde digitale drager. Daarom treft u om te beginnen de huidige uitleg van de diverse bestaande bepalingen met betrekking tot de beperkingen van het exploitatierecht aan, gevolgd door een vertaling naar de nieuwe media.

Elektronische beschikbaarstelling van onderwijsmateriaal kan plaatsvinden via een CD-ROM of via een online verbinding. Ook kan zij op een enkele locatie, bijvoorbeeld een bibliotheek, vertoond worden. De auteursrechtelijke consequenties van deze vormen van beschikbaarstelling worden behandeld. Daarbij krijgt de Databankrichtlijn en het wetsvoorstel ter implementatie van deze richtlijn (de Databankwet) de nodige aandacht. Als laatste worden bepaalde begrippen die bij gebruik van de ICT infrastructuur van belang zijn, zoals het gebruik van e-mail, de hyperlink, caching, mirroring en browsen genoemd. De heersende mening van juristen over deze onderwerpen wordt weergegeven.

§3 Toepasselijke recht

Voor het (elektronisch) ter beschikking stellen van onderwijsmateriaal is niet alleen de Nederlandse Auteurswet van toepassing. Ook Europese en internationale regelgeving drukt haar stempel op gebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal ten behoeve van het onderwijs. Vooral vanuit de Europese Gemeenschap is er de laatste jaren een stroom van wetgeving op gang gekomen ter harmonisering van het intellectueel eigendomsrecht in Europa. Achtergrond van deze regelingen is voornamelijk economisch; het vrij verkeer van goederen en diensten in de landen die deel uitmaken van de Europese Gemeenschap en de Europese Economische Ruimte. Zo liggen er de Softwarerichtlijn betreffende de rechtsbescherming van computerprogramma's, de Databankrichtlijn en het voorstel betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij (het Richtlijnvoorstel).

Ook op mondiaal niveau wordt niet stil gezeten op het auteursrechtelijke vlak. In het kader van de World Intellectual Property Organisation (WIPO), een orgaan van de Verenigde Naties, is in december 1996 een tweetal verdragen tot stand gekomen: het WIPO Auteursrechtenverdrag en het WIPO Naburige rechten verdrag. Naburige rechten zijn de rechten van uitvoerende kunstenaars, producenten van fonogrammen en omroeporganisaties. In het WIPO Auteursrechtenverdrag is in een 'general agreement' vastgelegd dat het auteursrecht volledig van toepassing is in de digitale wereld.

§4 Enkele begrippen uit de Auteurswet

Artikel 1 van de Auteurswet 1912 geeft de definitie van het auteursrecht. Het auteursrecht is het uitsluitende recht van de maker van een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, om dit werk openbaar te maken en te verveelvoudigen. Artikel 1 Auteurswet beschermt de maker van een werk tegen ongeoorloofd gebruik door derden van zijn creatie. De maker van een werk heeft overigens niet altijd alle mogelijkheden zijn rechten uit te oefenen. In de Auteurswet zijn beperkingen opgenomen die het uitsluitende recht van de maker begrenzen.

Het auteursrecht ontstaat op het moment dat een werk vervaardigd wordt. Er zijn geen nadere vormvereisten aan gesteld. De copyright notice © met vermelding van naam van rechthebbende en jaar van eerste openbaarmaking wordt gebruikt om het werk te beschermen in landen die niet aangesloten zijn bij de Berner Conventie. De Berner Conventie is een verdrag dat de werken van letterkunde en kunst beschermt van de landen die het verdrag hebben ondertekend. Tot 1 maart 1989 was de copyright notice © belangrijk voor bescherming van materiaal in de Verenigde Staten van Amerika. Zij zijn pas met ingang van die datum toegetreden tot de Berner Conventie. Voor werk dat nu geproduceerd wordt speelt deze copyright notice © niet of nauwelijks meer.

Het eerste element uit de definitie van de Auteurswet is de maker. De vraag wie de maker is van een werk is niet altijd eenvoudig te beantwoorden. Beslissend is wie de 'actor intellectualis' is, met andere woorden, wie de geestelijke creatie tot stand heeft gebracht. Het begrip maker moet onderscheiden worden van het begrip auteursrechthebbende. Vaak vallen deze begrippen samen maar soms ook niet. De Auteurswet kent drie bepalingen waarin in afwijking van de hoofdregel van artikel 1, een ander dan de werkelijke maker als maker wordt bestempeld. Indien een werk tot stand is gebracht naar het ontwerp van een ander en onder diens leiding en toezicht, wordt deze laatste als maker aangemerkt (artikel 6 Auteurswet). Indien de arbeid die in dienst van een ander wordt verricht bestaat uit het vervaardigen van bepaalde werken wordt de werkgever als maker aangemerkt (artikel 7 Auteurswet). Indien een rechtspersoon een werk als van haar afkomstig openbaar maakt zonder daarbij de natuurlijk persoon als maker te vermelden, wordt de rechtspersoon als de maker aangemerkt (artikel 8 Auteurswet). Niet al deze genoemde artikelen zijn van even groot belang. Artikel 7, het zogenaamde werkgeversartikel, is een kernartikel met betrekking tot het gebruik van auteursrechtelijk materiaal in een elektronische leeromgeving. Daarom wordt hier later op teruggekomen.

Het tweede element uit artikel 1 is het begrip werk. Een werk in de zin van de Auteurswet is een op enigerlei wijze zintuiglijk waarneembare vorm van ideeën, gedachten of gevoelens van de maker. Daarnaast is in de jurisprudentie het criterium ontwikkeld dat het werk een eigen oorspronkelijk karakter moet hebben en het persoonlijk stempel van de maker moet dragen. Werken die niet aan dit criterium voldoen vallen niet onder het auteursrecht. Voor auteursrechtelijke bescherming komen niet alleen werken in aanmerking die al voltooid zijn maar ook werken die nog in concept bestaan. Voor bescherming is echter wel van belang dat het werk zintuiglijk waarneembaar is. Dat een werk gezien, gehoord of gevoeld

moet kunnen worden betekent dat gedachten en ideeën eveneens niet onder de bescherming van de Auteurswet vallen.

Artikel 10 van de Auteurswet geeft een opsomming wat onder werken van letterkunde, wetenschap of kunst moet worden verstaan. De rechtbank van Leeuwarden heeft in 1991 een uitleg gegeven aan de woorden 'een werk van letterkunde, wetenschap of kunst'. Volgens de Rechtbank wordt met deze woorden het gebied aangegeven, waarmee het auteursrecht zich van oudsher bezighoudt. Zij hebben echter geen zelfstandige betekenis en nadat eenmaal is vastgesteld dat het betreffende werk een eigen karakter heeft en derhalve onder bescherming van de Auteurswet valt, behoeft niet te worden nagegaan of het werk aan wetenschappelijke vereisten voldoet. Nieuw is dat binnenkort ook een databank onder het begrip werk moet worden geschaard. Naar verwachting treedt voor de zomer 1999 de wet Bescherming producent databanken in werking. Door deze wet wordt een databank auteursrechtelijk beschermd.

Het auteursrecht bestaat uit een tweetal exploitatierechten en een viertal persoonlijkheids-rechten. Beide rechten worden hieronder besproken. Artikel 1 behandelt alleen de exploitatierechten, verveelvoudigen en openbaar maken. Dit is het derde element uit de definitie van het auteursrecht. De Auteurswet geeft geen definities van deze twee begrippen, enkel nadere omschrijvingen. Openbaar maken is bijvoorbeeld doen verschijnen, verspreiden of in het verkeer brengen. Onder verveelvoudigen wordt het vervaardigen van een of meer exemplaren verstaan. Niet alleen door middel van druk op papier maar ook door opslag in een elektronisch geheugen.

Naast de exploitatierechten kennen we de persoonlijkheidsrechten. Deze zijn neergelegd in artikel 25 van de Auteurswet. De persoonlijkheidsrechten geven een auteur het recht zich te verzetten tegen a) openbaarmaking van zijn werk zonder zijn naam of b) onder een andere naam dan de zijne. Ook kan hij zich op grond van artikel 25 Auteurswet verzetten tegen b) wijzigingen in de benaming van zijn werk of c) andere wijziging in zijn werk of tegen d) misvorming, verminking of ander aantasting van zijn werk. De rechtvaardiging voor het bestaan van persoonlijkheidsrechten wordt in het algemeen gevonden in de bijzondere band die tussen maker en werk ontstaat, doordat de persoonlijkheid van de maker in zijn werk doorklinkt. Deze persoonlijke, onverbreekelijke band dient beschermd te worden.

§5 De toepasselijkheid van het auteursrecht in de informatiemaatschappij

Zoals ondertussen al is ondervonden is het Internet geen vrij ongeorganiseerd, niet aan regels gebonden medium waar gebruikers gehinderd door god noch gebod allerlei al dan niet wetenschappelijke publicaties en ander materiaal kunnen downloaden voor onbeperkte toepassing. In Nederland is al in de vroege jaren tachtig erkend dat het vastleggen van gegevens in een elektronisch geheugen door anderen dan de auteur op eigen apparatuur, een auteursrechtelijk relevante reproductie is waarvoor toestemming van de auteursrecht-hebbende noodzakelijk is. Zo wordt opslag in een 'collectief' computergeheugen geacht openbaarmaking te zijn omdat door de opslag van gegevens alle aangeslotenen bij het

computergeheugen de beschikking krijgen over het werk. Het wezen van het begrip openbaarmaking is de beschikbaarstelling aan het publiek. Invoer van een werk in een openbare databank zonder toestemming van de auteur is dan ook een onrechtmatige veeelvoudiging en openbaarmaking. Wat betreft de uitvoer van gegevens wordt een auteur die met invoer akkoord gaat, geacht voor alle uitvoer, ongeacht de lengte of frequentie, zijn toestemming te hebben gegeven. Uitvoer kan zijn weergave op scherm, vastlegging op papier of downloaden.

§6 Universiteit als rechthebbende

In § 4 is al aangegeven dat een werkgever op grond van de wet in bepaalde gevallen als maker, en dus als auteursrechthebbende, aangemerkt kan worden. Het is voor universiteiten van groot belang of het betreffende wetsartikel op haar van toepassing is. Toepassing van artikel 7 van de Auteurswet betekent dat in bepaalde gevallen een universiteit geen toestemming aan haar medewerkers hoeft te vragen om het door hen vervaardigde materiaal elektronisch ter beschikking te stellen.

Artikel 7 van de Auteurswet luidt als volgt:

Indien de arbeid, in dienst van een ander verricht, bestaat in het vervaardigen van bepaalde werken van letterkunde, wetenschap of kunst, dan wordt, tenzij tussen partijen anders is overeengekomen, als de maker van die werken aangemerkt degene, in wiens dienst de werken zijn vervaardigd.

Volgens het artikel moet aan twee voorwaarden worden voldaan om de werkgever als maker aan te merken. Ten eerste dient er sprake te zijn van een dienstverband tussen maker en werkgever. Ten tweede moet er sprake zijn van het maken van bepaalde werken van letterkunde, wetenschap of kunst. Voor dit laatste is de taakomschrijving van de werknemer beslissend. Dit betekent dat werken die vervaardigd zijn als puur hobbyisme daarmee buiten het toepassingsgebied van artikel 7 Auteurswet vallen. Het maakt niet uit of de werknemer het werk daadwerkelijk in de tijd van de baas heeft gemaakt of dat zijn werkgever iets aan het werk zou kunnen hebben. Beslissend is of het werk is vervaardigd binnen het kader van hetgeen de werknemer op grond van zijn arbeidsovereenkomst moet doen.

Op grond van de jurisprudentie kan met betrekking tot de universiteiten wat betreft artikel 7 Auteurswet de conclusie getrokken worden een werkgeversauteursrecht alleen geacht wordt aanwezig te zijn wanneer het werken betreft, tot het vervaardigen waarvan de universiteiten hun wetenschappers expliciete opdracht hebben gegeven. Bovendien moet deze werken tot stand zijn gekomen in het kader van de functie van deze wetenschappers.

Momenteel wordt gewerkt aan een gezamenlijk auteursrechtenbeleid voor de veertien universiteiten. In dit beleid zal worden geregeld welke publicaties geacht te zijn gemaakt onder het regime van artikel 7 en op welke wijze en onder welke voorwaarden de universiteit van andere, niet onder dit artikel te vatten publicaties, gebruik kan maken.

§7 Beperkingen op het uitsluitende recht van de maker

Onderwijs- en studiemateriaal bestaat niet alleen uit teksten en/of afbeeldingen die door de wetenschappelijk medewerkers van de universiteit speciaal ten behoeve van het onderwijsdoel zijn vervaardigd. Veelal wordt gebruik gemaakt van materiaal dat voor andere doeleinden is gemaakt en gepubliceerd. In deze paragraaf wordt gekeken of en in hoeverre een onderwijsinstelling inbreuk kan en mag maken op het exploitatierecht van een maker.

De wetgever heeft er oog voor gehad dat informatievrijheid voor een samenleving een zeer belangrijk goed is. Daarom heeft zij regels gesteld die ervoor zorgen dat informatie binnen zekere grenzen vrij uitgewisseld kan worden. Verscheidene auteursrechtgeleerden spreken in dit geval niet over het elders veel gebezigde begrip 'free flow of information' maar over 'easy flow of information'. Auteursrechtelijk materiaal is niet helemaal vrij te gebruiken. Zo moet in enkele gevallen voor gebruik een billijke vergoeding worden betaald of dient aan bepaalde voorwaarden te worden voldaan.

Hoofdstuk 1, paragraaf 6 van de Auteurswet is getiteld: 'Beperkingen op het auteursrecht'. De artikelen 15a tot en met 25 Auteurswet geven aan wat niet beschouwd wordt als inbreuk op een auteursrechtelijk beschermd werk. Dit zijn overigens niet alle beperkingen die het auteursrecht kent. De tijd is een andere wettelijke beperking. Zo vervalt het auteursrecht zeventig jaar na de eerste januari van het jaar volgend op het sterfjaar van de maker.

In 1995 is het gesloten systeem van wettelijke beperkingen door een uitspraak van de Hoge Raad doorbroken. In het arrest Dior/Evora is een 'fair use' exceptie in het gesloten systeem van wettelijke beperkingen geïntroduceerd. Dit betekent "dat ook in andere, niet voorziene gevallen door een belangenafweging de grenzen van het auteursrecht nader moeten worden bepaald wanneer dat past in het stelsel van de wet, 'zulks in het licht van de ontwikkeling van het auteursrecht als middel tot bescherming van commerciële belangen'".

Niet alle in de wet genoemde beperkingen zijn van belang voor onderwijs- en studiemateriaal dat elektronisch ter beschikking wordt gesteld. Derhalve worden dan ook alleen ter zake doende beperkingen systematisch behandeld.

§7.1 Voordracht, op- en uitvoering

Artikel 12 lid 5 van de Auteurswet bepaalt dat een voordracht, op- of uitvoering of voorstelling die uitsluitend plaatsvindt in het kader van het onderwijs dat zonder winstoogmerk wordt gegeven niet onder het begrip openbaarmaken valt. Voorwaarde hierbij is wel dat de voordracht, op- of uitvoering deel uitmaakt van een schoolwerkplan, leer- of instellingswerkplan, of dient tot een wetenschappelijk doel. Hoewel artikel 12 tot stand is gekomen in een tijdperk dat CD-ROM's nog geen gemeengoed waren in het onderwijs bestaat er geen reden om aan te nemen dat het klassikaal tonen van een CD-ROM of van afbeeldingen van Internet er niet onder vallen.

§7.2 Citeren

Zoals onlangs werd opgemerkt in een recente studie over een multimediatekstendige auteursrecht is het citaatrecht vooral voor nieuwe mediawerken waardevol omdat hierbij kwalitatief en kwantitatief nieuwe citeermogelijkheden en -vormen van verschillende soorten werken ontstaan. Op welke wijze dit gaat geschieden is nog afwachten, maar het loont zeker de moeite de grenzen van het citaatrecht te verkennen.

Artikel 15a Auteurswet geeft geen definitie van het begrip citeren. De Memorie van Toelichting op het wetsontwerp over het citaatrecht spreekt over het 'inlassen van stukken van werken van andere auteurs in het eigen werk van hem, die de inlassing verricht en zulks dan in dier voege dat die stukken feitelijk een deel van dat nieuwe werk gaan uitmaken'. Duidelijk is dat het juridische begrip citeren verder gaat dan het begrip zoals dat gehanteerd wordt in het gewone spraakgebruik. Het inlassen van delen van andermans werk leidt immers ook tot openbaarmaking en verveelvoudiging van andermans werk.

Gesteld wordt dat een aanhaling of citaat een soort overneming is, in de zin van artikel 16 Auteurswet. Daarom dient een citaat aan dezelfde randvoorwaarden te voldoen. Anders dan de overneming moet de aanhaling verband houden met de context waarin deze plaats heeft en de aanhaling als een wezenlijk deel beschouwd wordt van het geheel. Verder wordt er pas gesproken van een citaat als sprake is van ondergeschiktheid. Dit valt te herkennen wanneer het citaat een inhoudelijk dienende functie heeft en het citaat een geringe relatieve omvang ten opzichte van de context kent. Het overbrengen van een indruk van het besprokene, een toelichting of illustratie op het betoog kan beschouwd worden als inhoudelijk dienend. De grenzen van een citaat liggen daar waar het geciteerde hoofdzaak wordt of zelfs nevensgeschikt en gelijkwaardig aan de tekst waarin de aanhaling voorkomt.

§7.2.1 Toelaatbaarheid citaat

Citeren uit een werk is alleen toegestaan in een bepaald verband, namelijk in een aankondiging, beoordeling, polemiek of wetenschappelijke verhandeling. Voor onderwijspublicaties is de wetenschappelijke verhandeling de meest aangewezen context. Volgens de literatuur moet dit criterium niet al te beperkt gezien worden. Zo kan ieder serieus en zakelijk verslag, betoog of voorlichtend werk als wetenschappelijke verhandeling worden aangemerkt. Een reden daarvoor is dat moeilijk antwoord gegeven kan worden op de vraag wat wetenschap nu precies is.

Naast een bepaalde samenhang moet aan een aantal nader gestelde voorwaarden worden voldaan.

Een eerste voorwaarde is dat het werk waaruit geciteerd wordt rechtmatig openbaar is gemaakt. Voorkomen dient immers te worden dat inbreuk wordt gemaakt op het recht van de maker een werk openbaar te maken. De tweede voorwaarde gaat in op de omvang van het citaat. Het citaat moet in overeenstemming zijn met hetgeen naar regels van het maatschappelijk verkeer geoorloofd is en het aantal en de omvang van de geciteerde gedeelten door het te bereiken doel gerechtvaardigd zijn.

Gezien de voorwaarden en de hiervoor gegeven mening uit literatuur en jurisprudentie, is het toch moeilijk om te bepalen in hoeverre een citaat toegestaan is voor een onderwijspublicatie. Voor beeldcitaten heeft de HR een uitspraak gedaan in het arrest Zienderogen Kunst.

De grens die de Hoge Raad toen heeft gelegd is dat opnemings van een werk geen wezenlijke afbreuk mag doen aan de door het auteursrecht beschermde belangen van rechthebbende ter zake van de exploitatie van het werk. Van wezenlijke afbreuk is sprake als op de afbeelding zodanige nadruk komt te liggen dat zij in overwegende mate de functie van versiering krijgt.

De derde voorwaarde is dat de persoonlijkheidsrechten in acht worden genomen. Zo mag bijvoorbeeld het werk niet verminkt, misvormd, aangetast of gewijzigd worden.

De laatste voorwaarde betreft de bronvermelding. Een citaat moet altijd vergezeld gaan van de bron en de aanduiding van de maker indien deze in de bron voorkomt.

Bij citeren is niet van belang welk medium gebezigd wordt. Citeren in een multimedia-werk is evenzeer toegestaan als het citeren in een gedrukte publicatie. Ook wordt citeren in een andere taal dan de oorspronkelijke niet als een inbreuk op het auteursrecht gezien.

Korte werken mogen in hun geheel geciteerd worden. Hierbij speelt het maatschappelijk aanvaardbaar gebruik een grote rol om te bepalen hoe groot het korte werk mag zijn. Een zelfstandig gepubliceerde samenvatting wordt niet gezien als een citaat.

Behalve teksten en afbeeldingen is het ook mogelijk muziekwerken aan te halen. Het citeren van computerprogramma's is daarentegen niet mogelijk. De Softwarerichtlijn staat dit niet toe. De vraag of citeren uit een databank (CD-ROM, website) toegestaan is, is niet met zekerheid te beantwoorden. De Databankrichtlijn kent geen exceptie met betrekking tot citaten. Wellicht kan echter een beroep gedaan worden op de beperking die opgenomen is ten behoeve van onderwijs en onderzoek. Het opvragen en hergebruiken van een al dan niet substantieel deel van de databank ter illustratie bij onderwijs en onderzoek is wel mogelijk. Werken van beeldende en toegepaste kunst mogen overigens in hun geheel geciteerd worden mits het citaat in grootte of wijze van afbeelding duidelijk afwijkt van het origineel.

§7.3 Overname in onderwijspublicaties

Artikel 16 Auteurswet stelt dat het overnemen van auteursrechtelijk beschermde werken in publicaties, programma's of geluids- of beeldopnamen mits gemaakt als toelichting bij het onderwijs, toegestaan is. Evenals bij het citaatrecht zijn aan deze overneming voorwaarden verbonden. Zo moet het werk waaruit overgenomen wordt rechtmatig openbaar zijn gemaakt. Verder dient het overnemen in overeenstemming te zijn met hetgeen naar regels van het maatschappelijk verkeer geoorloofd is. Daarnaast moeten de bepalingen van artikel 25 in acht genomen worden, net zoals de bepaling van artikel 15a Auteurswet omtrent de vermelding van bronnen. Last but not least moet voor het overnemen in

onderwijspublicaties een billijke vergoeding worden betaald aan de maker of zijn rechtverkrijgenden.

Het eerste waar bij onderwijspublicaties aan gedacht wordt zijn de readers. Het gebruik van deze 'in een rug en van een omslag voorziene, bundel fotokopieën van een bewuste selectie van fragmenten uit boeken en tijdschriften' heeft in het hoger onderwijs in de jaren tachtig een hoge vlucht genomen. Readers zijn veelvuldig voorgeschreven aan de bij de hoger onderwijsinstellingen ingeschreven studenten.

Onderwijspublicaties moeten volgens de Auteurswet gemaakt zijn als toelichting bij het onderwijs. Zij moeten derhalve een aanvullende en geen vervangende bestemming hebben. Of een onderwijspublicatie deze rol vervult zal moeten blijken uit de opzet en de inhoud van de uitgave. De enkele geschiktheid van de uitgave is hiervoor onvoldoende.

De publicaties waar artikel 16 Auteurswet over spreekt zijn boeken en tijdschriften. Voorbeelden van geluids- en beeldopnamen zijn beeldplaten, geluidscassettes en CD-ROM's; fysieke dragers waarop geluid of beeld wordt vastgelegd. Er is nog onduidelijkheid over de vraag of online databanken onder artikel 16 Auteurswet vallen. Sommige auteursrechtgeleerden zijn van mening dat dit niet het geval zal zijn. De laatste tijd wordt aangenomen dat het overnemen van gedeelten voor onderwijspublicaties zonder toestemming uit online databanken wel mogelijk zou zijn omdat de ratio van artikel 16 Auteurswet immers is dat het onwenselijk is dat het vervaardigen van onderwijsmateriaal kan worden geblokkeerd door een verbod van de rechthebbende. De Databankrichtlijn geeft ook een aanwijzing hiervoor. Deze richtlijn staat overnames voor onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, mits ter illustratie, wel toe.

Artikel 12 lid 5 vat onderwijs zeer beperkt op. Dit artikel geldt alleen voor onderwijs dat vanwege de overheid of vanwege een rechtspersoon zonder winstoogmerk wordt gegeven. Deze beperkte opvatting van onderwijs wordt in artikel 16 Auteurswet niet gehanteerd. Ook cursussen die met winstoogmerk worden gegeven vallen onder de overnameregeling van artikel 16.

§7.3.1 Readerovereenkomst

Het vele gebruik van readers door universiteiten leidde tot afspraken over invulling van de twee hoofdregels die in artikel 16 Auteurswet zijn terug te vinden. 'Gedeelten van werken en korte werken' en 'Regels van het maatschappelijk verkeer' worden nader bepaald en omschreven in de zogenaamde readerovereenkomst, de overeenkomst voor de overname van korte auteursrechtelijk beschermde werken en van (korte) gedeelten uit auteursrechtelijk beschermde werken in onderwijspublicaties, zoals de overeenkomst officieel heet.

In de readerovereenkomst wordt onder het begrip 'onderwijspublicatie' elke bundeling van onderwijsmateriaal, waarin een of meer (korte) gedeelten uit auteursrechtelijk beschermde werken zijn overgenomen, verstaan. Gedacht wordt aan een reader, een docentendictaat, een werkboek of syllabus dan wel een soortgelijke publicatie.

De readerovereenkomst is van toepassing op het samenstellen, het verveelvoudigen en het beschikbaarstellen van onderwijspublicaties in de zin van artikel 16 Auteurswet die onder verantwoordelijkheid van een of meer leden van het wetenschappelijk personeel van een universiteit zijn gemaakt om te worden gebruikt als toelichting bij het onderwijs dat binnen de universiteit wordt verzorgd, voorzover hierin gedeelten uit auteursrechtelijk beschermd materiaal zijn overgenomen.

De readerovereenkomst die in 1994 tussen de KNUB als brancheorganisatie van de Nederlandse boekenuitgevers en de VSNU als gemachtigde van de Nederlandse universiteiten is gesloten is enkel van toepassing op door de ledenbedrijven van de KNUB binnen Nederland uitgegeven auteursrechtelijk beschermde werken. De KNUB is na een fusie in maart 1996 met de NOTU en NDP opgegaan in het Nederlands Uitgeversverbond.

De readerovereenkomst wordt uitgevoerd door de door het Nederlands Uitgeversverbond opgerichte Stichting Pro (Publicatie- en Reproductierechten). Doel van deze stichting is het inrichten van een collectieve rechtenorganisatie van auteursrechten van uitgevers en hun auteurs. Om haar taken te kunnen uitvoeren heeft Stichting Pro verschillende secties ingericht. De voor de universiteiten belangrijkste secties zijn de sectie Readerovereenkomst Nederland en de sectie Readerovereenkomst Buitenland.

De sectie Readerregeling Nederland houdt toezicht op de uitvoering van de Centrale Readeradministratie namens de in Nederland gevestigde uitgeverijen. Ook houden zij toezicht op de uitkering van readergelden aan die uitgeverijen. De sectie Readerregeling buitenland ziet namens de in het buitenland gevestigde uitgeverijen toe op de uitvoering van de Centrale Readeradministratie en de uitkeringen van readergelden aan hen. De sectie wordt gevormd door de Stichting Publishers Rights Organisation. Deze sectie is al sinds 1 januari 1996 operationeel en opgericht door STM (International Association of Scientific, Technical en Medical Publishers).

Zoals hierboven al gezegd wordt een aantal begrippen uit artikel 16 Auteurswet nader omschreven in de readerovereenkomst. De overeenkomst schaaft twee verschillende categorieën onder het begrip 'korte werken'. Dit zijn in de eerste plaats grafieken, tabellen, schema's en soortgelijke werken. Hierbij geldt de grens dat niet meer dan 25 korte werken uit eenzelfde oorspronkelijke uitgave mogen worden overgenomen. Voor toepassing van deze overeenkomst, geldt dat in geval uitsluitend een of meer van deze werken worden overgenomen, voor de bepaling van de grens 'kort gedeelte' als hierboven bedoeld, ieder overgenomen kort werk als hier bedoeld, geacht wordt een omvang te hebben van 200 woorden respectievelijk een halve pagina. Ten tweede is een 'kort werk' een door de uitgever in een boekwerk of periodiek gebundelde en bewerkte gerechtelijke uitspraak (inclusief annotatie), alsmede de uitgave van een in het kader van een universitaire plechtigheid gehouden mondelinge voordracht. De laatste categorie van korte werken wordt ongeacht het aantal woorden beschouwd als een 'kort werk'. Voor een uit een verzamelwerk overgenomen gerechtelijke uitspraak blijft gelden dat de overname beperkt dient te blijven tot een derde van dat verzamelwerk.

Bij invulling van het begrip 'kort gedeelte' wordt een onderscheid gemaakt tussen niet-literaire boekwerken, tijdschriften en literaire geschriften. Een kort gedeelte uit een niet-literair boekwerk mag maximaal 10.000 woorden tellen, mits dit aantal niet meer omvat dan een derde deel van het gehele oorspronkelijke werk waaruit wordt overgenomen.

Uit tijdschriften en andere periodieke uitgaven met een niet-literaire inhoud mogen maximaal 8.000 woorden worden overgenomen, mits de overname niet meer omvat dan een derde deel van de aflevering waaruit wordt overgenomen.

Uit literaire geschriften tenslotte mogen maximaal 100 regels poëzie of 2.500 woorden proza ontleend worden, mits deze ontlening niet meer betreft dan een tiende gedeelte van het gehele oorspronkelijke werk.

Het scannen van teksten voor readers is niet toegestaan zonder aanvullende toestemming van de desbetreffende uitgever. Via Stichting PRO kan die toestemming worden verkregen voor korte gedeelten en korte werken. Hiervoor zal door de onderwijsinstelling een verklaring moeten worden afgegeven om misbruik te voorkomen. (Alleen tijdelijke opslag uitsluitend voor gebruik in de desbetreffende 'papieren' reader en het verlenen van garanties voor het respecteren van de persoonlijkheidsrechten.) Voor elektronische readers is in alle gevallen toestemming van de betreffende uitgevers vereist.

In veel gevallen beschikken uitgevers niet over de auteursrechten van foto's, illustraties en kaarten die zijn opgenomen in de door hen uitgegeven werken. Met de vertegenwoordigende organisaties van deze werken, zijn afspraken gemaakt zodat deze werken toch via Stichting PRO aangemeld kunnen worden. Voorwaarde hierbij is wel dat het niet meer dan 25 afbeeldingen uit dezelfde uitgave betreft.

De readerovereenkomst handelt nu nog alleen overnames in gedrukte media af. Daarop zijn de vergoedingen ook gebaseerd. Binnen niet al te lange tijd zullen de onderhandelingen geopend worden over toe- en aanpassing van de readerovereenkomst voor overname van materiaal in elektronische onderwijspublicaties. De Open Universiteit Nederland heeft overigens een aparte overeenkomst met de KNUB gesloten. Hierin is een experimentele regeling voor overnames van (korte) gedeelten op CD-I, CD-ROM (in de overeenkomst elektromagnetische reader) en dergelijke opgenomen.

De billijke vergoeding wordt voor gedrukte media als volgt berekend: de oplage van de onderwijspublicatie (waarbij als oplage wordt beschouwd het voor een bepaald studiejaar totaal aantal vervaardigde exemplaren) maal het aantal overgenomen pagina's uit een zelfstandig auteursrechtelijk beschermd werk maal het geldend tarief per pagina.

De overgenomen pagina's uit een auteursrechtelijk beschermd werk zijn het totaal van de in de onderwijspublicatie opgenomen gedeelten uit boeken, tijdschriften herleid tot in het oorspronkelijke werk volledig bedrukte pagina's. Het geldend tarief is tot 2000 vastgelegd.

De readerovereenkomst laat trouwens de verplichting om voorafgaand aan publicatie van een universiteit voor omvangrijker gedeelten dan waarover

in de regeling gesproken wordt toestemming aan de uitgever of auteursrechthebbende te vragen, onverlet.

Readers zijn vaak een belangrijk onderdeel van de compilatiewerken; verzamelingen van (uitsluitend) bestaande werken respectievelijk gedeelten daaruit. Voor compilatiewerken wordt de eis gesteld dat van dezelfde maker slechts enkele korte werken of enkele korte gedeelten van zijn werken mogen worden overgenomen. Wanneer het gaat om afbeeldingen van werken van beeldende kunst en toegepaste kunst en foto's zijn enkele afbeeldingen toegestaan mits formaat en reproductieprocedure afwijken van het origineel. Verder mag van dezelfde maker slechts één werk worden opgenomen indien twee of meer van deze werken verenigd openbaar zijn gemaakt.

§8 Inhoud onderwijspublicaties

In de informatiemaatschappij maken we kennis met vele nieuwe media. De Commissie auteursrecht, een commissie van gezaghebbende juristen die de Minister van Justitie adviseert over auteursrechtelijke onderwerpen, benoemt in haar advies van augustus 1998 nieuwe media als volgt. Nieuwe media zijn 'digitale informatiedragers zoals CD-ROM, cd-i, de digitale versatile disc en de cd-recordable alsmede elektronische verspreidingstechnieken waarmee beschermd materiaal aan afnemers ter beschikking wordt gesteld zoals Internet, intranetten, satellietomroep, video-on-demand, interactieve Teletekst en digitale betaal-tv. Een onderwijspublicatie die via de nieuwe media ter beschikking wordt gesteld kan vallen onder het begrip multimedialwerk. Ter hantering van het begrip multimedialwerk trachten de juristen tot een voor het auteursrecht bruikbare inhoudsbepaling van het begrip multimedia te komen. Zij maken daarbij een onderscheid tussen de techniek van het samenstellen van een multimedialwerk en het resultaat van die techniek. Dit laatste wordt aangeduid als het multimedialwerk.

Uitgaande van de aspecten van verschillende ongelijksoortige werken en hierbij mogelijke interactiviteit wordt een multimedialwerk als volgt omschreven:

Een werk samengesteld uit een combinatie van werken van verschillende aard, die zodanig uniform zijn gecodeerd dat de gebruiker van het werk door toepassing van een daartoe geëigend computerprogramma, in staat wordt gesteld in een door hem gekozen volgorde en/of combinatie van de werken die van het multimedialwerk deel uitmaken, kennis te nemen en deze te bewerken.

Een multimedialwerk kan op verschillende manieren voor het publiek toegankelijk worden gemaakt. Hierbij kan gedacht worden aan een CD-ROM, aan een on line transmissie waar ter beschikking stelling geschiedt via een telecommunicatieverbinding en aan het ter plaatse ter beschikking stellen in een bibliotheek.

Een multimedialwerk herbergt verschillende soorten werken, al dan auteursrechtelijk beschermd, die nauwelijks te vergelijken zijn. Het verkrijgen van toestemming voor gebruik van deze werken dient als gevolg daarvan bij verschillende instanties en op verschillende manieren te geschieden.

Al eerder is opgemerkt dat in artikel 10 van de Auteurswet is neergelegd welke werken auteursrechtelijk worden beschermd. Het artikel geeft een niet limitatieve opsomming van wat onder werken van letterkunde, wetenschap of kunst verstaan moet worden. Niet op alle werken rust auteursrecht. Volgens artikel 11 Auteurswet bestaat er geen auteursrecht op wetten, besluiten en verordeningen, door de openbare macht uitgevaardigd, noch op rechterlijke uitspraken en administratieve beslissingen. Rechterlijke uitspraken zijn wel beschermd indien zij uitgegeven zijn in bijvoorbeeld een arrestenbundel met samenvatting en annotatie.

Regelmatig is de vraag gesteld of wetenschappelijke onderzoeksresultaten beschermd worden door het auteursrecht. Met betrekking tot het antwoord hierop zijn twee stromingen te onderkennen: de klassieke en de moderne. De klassieke leer, de heersende leer, kent het auteursrecht een beperkte rol toe. De inhoud van wetenschappelijk werk is veelal een onthulling van in de natuur of logica verborgen gegevens, waaraan ieder persoonlijk karakter ontbreekt. De aanhangers van de klassieke leer stellen dat de aan een werk ten grondslag liggende resultaten van onderzoek of het daarin verwerkt historisch materiaal naar hun aard objectief zijn en derhalve geen voorwerp kunnen zijn van auteursrechtelijke bescherming. De specifieke vormgeving van het materiaal is subjectief en kan daarentegen wel auteursrechtelijk beschermd worden. Aanhangers van de moderne leer zijn van mening dat het wetenschappelijk werk wel auteursrechtelijke bescherming verdient omdat het een resultaat is van een creatief proces. Artikel 10 lid 2 van de Auteurswet beschermt ook reproducties van werken in gewijzigde vorm. Vertalingen, muziekschikkingen, verfilmingen en andere bewerkingen worden als zelfstandige werken beschouwd. Bij voornoemde verveelvoudigingen is sprake van een dubbel auteursrecht. Het auteursrecht op het oorspronkelijk werk blijft onverminderd bestaan. Het tweede lid van artikel 10 geeft verder nog auteursrechtelijke bescherming aan verzamelingen van verschillende werken.

§9 Zonder zorgen elektronisch publiceren door de universiteit

Wil een universiteit materiaal elektronisch ter beschikking stellen dan dient zij daartoe over de auteursrechten te beschikken. Wordt dit materiaal geproduceerd door een wetenschapper in het kader van zijn functie en heeft deze tot het vervaardigen hiertoe een expliciete opdracht gekregen van de universiteit dan kan deze laatste ervan uitgaan dat zij over de auteursrechten beschikt. Doet de universiteit dit niet dan kan zij de rechten verwerven door een licentie of door overdracht van de rechten. Overdracht van alle rechten is veelal niet nodig. Het verkrijgen van toestemming voor gebruik is in de meeste gevallen voldoende voor het vervaardigen van onderwijspublicaties en ander leermateriaal.

Hieronder worden de werken behandeld die onderdeel kunnen uitmaken van een onderwijspublicatie. Eerst worden de werken in de zin van artikel 10 Auteurswet behandeld. Daarna komen de prestaties aan de orde waarop de Wet op de Naburige rechten van toepassing is. Ook bij de behandeling van artikel 10 geldt dat werken die naar alle waarschijnlijkheid niet zullen voorkomen in onderwijspublicaties niet zullen worden behandeld.

§9.1 Teksten

Onder teksten kunnen boeken, brochures, nieuwsbladen, tijdschriften en alle andere geschriften worden verstaan. Als teksten niet voldoen aan de vereisten van oorspronkelijkheid en persoonlijkheid kunnen zij toch beschermd worden door een pseudo-auteursrecht, de geschriftenbescherming. De geschriftenbescherming houdt het volgende in. Opschriftstelling van verzamelde gegevens mits openbaar gemaakt of bestemd om openbaar te worden gemaakt, wordt beschermd tegen inbreuk. De losse verzameling van de gegevens is niet beschermd.

Per opschriftstelling wordt bekeken of de Auteurswet van toepassing is. Optreden tegen inbreuk betekent dat bewezen moet worden dat aan het geschrift ontleend is. Indien er sprake is van ontlening maar de nieuwe opschriftstelling is niet aan te merken als een eenvoudige herhaling van de eerdere opschriftstelling is er geen sprake van inbreuk.

Bij gebruik van auteursrechtelijke teksten dient dus allereerst te worden nagegaan of het werk oorspronkelijk is en een eigen karakter heeft. Is de tekst als zodanig te kwalificeren dan is het van belang de auteursrechthebbende vast te stellen. Vragen die daarna gesteld kunnen worden zijn of de tekst geschreven is door één of meerdere auteurs en of de auteurs medewerkers van de universiteit zijn? Als dit laatste het geval is moet gekeken moet worden of voldaan is aan de criteria van artikel 7 Auteurswet. Zijn de teksten geschreven in het kader van de aanstelling van de medewerkers van de universiteit en is dit gebeurd met een expliciete opdracht? Indien blijkt dat de universiteit geen auteursrechthebbende is dan de volgende stap het kijken of er sprake is van een gemeenschappelijk werk dan wel een combinatie van werken.

Binnen de wetenschappelijke wereld komen vaak werken tot stand waaraan meerdere auteurs hun medewerking hebben verleend. Als zo'n werk vervaardigd wordt naar ontwerp van één auteur en deze de leiding en het toezicht heeft, is het niet moeilijk vast te stellen wie auteursrechthebbende is. Conform artikel 6 Auteurswet wordt in dat geval de leidinggevende en toezichthouder aangemerkt als maker en auteursrechthebbende. Kan artikel 6 echter niet ingeroepen worden omdat niet duidelijk is naar wiens ontwerp of onder wiens leiding gewerkt wordt, dan moet vastgesteld worden of er sprake is van een gemeenschappelijk werk of van een combinatie van afzonderlijke werken.

De keuze voor een gemeenschappelijk werk of een combinatie van werken is niet vrij. De Hoge Raad heeft vrij nauwkeurige grenzen getrokken tussen deze begrippen. Van een gemeenschappelijk werk is pas sprake als de verschillende elementen niet scheidbaar zijn. Onscheidbaarheid van bijdragen vraagt een zeer nauwe samenwerking van makers, bijvoorbeeld als de samenwerking zo ver gaat dat de auteurs (in overleg) elkaars concepten aan elkaar aanpassen en dito corrigeren, waardoor onderdeel voor onderdeel van een gezamenlijk creatief product gesproken kan worden. Het maakt in juridische zin verschil of er sprake is van een gemeenschappelijk werk of van een combinatie van werken. Het auteursrecht van gemeenschappelijke werken dat aan de makers gezamenlijk toekomst kan alleen gezamenlijk door de makers geëxploiteerd worden. Inbreuk kan echter wel door elk van de makers afzonderlijk aangepakt worden. Bij een combinatie van werken blijft het auteursrecht

rusten op elk van de werken. Iedere auteur kan dit blijven uitoefenen. Een verzamelaarsauteursrecht brengt daarin ook geen verandering. Als eenmaal bepaald is wie de auteursrechthebbende is, moet worden gekeken naar de grootte van de tekst. Is de te gebruiken tekst zo minimaal dat gesproken kan worden van een citaat of is er sprake van een overname. Indien blijkt dat gesproken kan worden over een overname wordt aan de hand van de readerovereenkomst bepaald of het een kleine of grote overname betreft. Bij een kleine overname gelden de regels van de Readerovereenkomst zoals die hierboven al zijn besproken.

§9.1.1 Tijdschriftartikelen

Het is hoogst onwaarschijnlijk dat de universiteit auteursrechthebbende is van de wetenschappelijke publicaties van hun medewerkers. Nagegaan dient te worden waar de exploitatierechten van de artikelen liggen. Als het artikel in een vaktijdschrift is verschenen dan is het aannemelijk dat de exploitatierechten bij de uitgever van dat artikel liggen. Toestemming voor gebruik kan rechtstreeks bij de uitgever of bij Stichting Pro worden gevraagd.

§9.1.2 Boeken

Zie hierover hetgeen onder teksten is opgemerkt.

§9.2 Mondelinge voordrachten

Het is goed voor te stellen dat een mondelinge voordracht via een (video)film aan studenten wordt gepresenteerd. Indien de voordracht in het kader van hoorcolleges gehouden wordt kan de universiteit in de meeste gevallen een beroep doen op artikel 7 Auteurswet. Het behoort immers tot de taak van zeer veel wetenschappers om onderwerpen te verzorgen in hun vakgebied. De universiteit is in dat geval auteursrechthebbende en hoeft geen toestemming te vragen aan de maker. Ook de rechten van een eventuele neerslag van de mondelinge voordracht in een collegedictaat zullen bij de universiteit berusten.

Anders ligt het bij een mondelinge voordracht van niet medewerkers van de universiteiten en voordrachten waarop artikel 7 Auteurswet niet van toepassing is. Van die voordrachten is de maker auteursrechthebbende en dient toestemming te worden gevraagd.

§9.3 Muziekwerken met of zonder woorden

Muziekwerken zijn auteursrechtelijk beschermd. Uitvoering van muziekwerken wordt onder §9.9 besproken.

§9.4 Teken-, schilder-, bouw- en beeldhouwwerken, lithografieën, graveer- en andere plaatwerken

De makers van in de kop genoemde werken zijn veelal aangesloten bij de Stichting Beeldrecht. Deze stichting vertegenwoordigt niet alleen in Nederland levende kunstenaars, via overeenkomsten met

zusterorganisaties kan bij Beeldrecht toestemming gevraagd worden voor gebruik van afbeeldingen van kunstwerken van tientallen buitenlandse kunstenaars. Niet alle kunstenaars zijn bij Beeldrecht aangesloten. Sommige bekende kunstenaars zoals bijvoorbeeld Emil Nolde of Ernst Ludwig Kirchner kennen een eigen trust waar toestemming gevraagd moet worden. Bij Beeldrecht kan informatie hierover ingewonnen worden. Volgens de readerovereenkomst zijn enkele afbeeldingen toegestaan wanneer het gaat om afbeeldingen van werken van beeldende kunst en toegepaste foto's, mits formaat en reproductieprocedure afwijken van het origineel. Verder mag van dezelfde maker slechts één werk worden opgenomen indien twee of meer van deze werken verenigd openbaar zijn gemaakt.

§9.5 Aardrijkskundige kaarten

Aardrijkskundige kaarten worden ook door het auteursrecht beschermd. Deze bescherming betreft echter alleen de vormgeving van de kaart omdat het object van kaarten of plattegronden identiek zijn. Is de kaart nu een enkele foto gemaakt door een satelliet dan is het nog maar de vraag of deze auteursrechtelijk beschermd is. De literatuur stelt dat dit niet altijd het geval is. 'De in dienst van de doelmatigheid en precisie gestelde techniek is zo overheersend dat voor vrije creatie geen ruimte blijft'.

§9.6 Fotografische werken

Bij fotografische werken is het van belang de fotograaf te achterhalen. Deze dient toestemming te geven tot gebruik. Veel fotografen zijn aangesloten bij de Stichting Burafo. Burafo ondersteunt beroepsfotografen bij het handhaven van hun auteursrechten. Bij deze stichting verloopt de procedure voor verkrijgen van toestemming vergelijkbaar als die bij Stichting Beeldrecht. Indien de fotograaf onbekend is kan een beroep worden gedaan op de Stichting Foto Anoniem. Deze stichting heeft een methode ontwikkeld die publicatie van foto's waarvan de fotograaf onbekend is te gebruiken. Gebruikers dienen zich te wenden tot het bureau van de stichting met het verzoek de fotograaf op te sporen. Daar de stichting over een uitgebreid adressenbestand beschikt kunnen gegevens in een aantal gevallen achterhaald worden. Deze worden ter beschikking gesteld aan de gebruiker die de fotograaf kan benaderen voor toestemming. Indien de fotograaf niet achterhaald worden wordt tussen gebruiker en Foto Anoniem geregeld dat de foto toch gepubliceerd kan worden. Foto Anoniem vrijwaart de gebruiker hierbij in en buiten rechte. De tarieven voor deze publicatie liggen 10% hoger dan normaal. Deze tien procent worden gereserveerd voor volledige betaling aan de rechthebbenden indien deze nog achterhaald worden. De bedragen die niet uitgekeerd kunnen worden, worden gebruikt voor de uit vrijwaringen voortkomende risico's en verplichtingen.

Het kan mogelijk zijn dat de foto een portret betreft. Het portretrecht is geregeld in artikel 19 tot en met 21 van de Auteurswet. Er bestaat een verschil of een portret zonder of in opdracht is vervaardigd. Onder een portret wordt een herkenbare afbeelding van het gelaat van een persoon met of zonder weergave van verdere lichaamsdelen verstaan. Dit betekent dat ook een profiel of typerende lichaamshouding aangemerkt kan worden

als een portret. Op welke wijze en met welke middelen een portret is vervaardigd doet er niet toe.

Foto's ten behoeve van het onderwijs worden veelal niet in opdracht gemaakt. Met in opdracht gemaakt wordt bedoeld dat een persoon een portret van zichzelf laat maken.

Bij niet in opdracht gemaakte portretten heeft de geportretteerde geen eigen rechten maar kan deze wel opkomen tegen ongewenste publicatie. Openbaarmaking is niet geoorloofd voorzover het redelijk belang van de geportretteerde zich daartegen verzet.

§9.7 Filmwerken

Op filmwerken is hoofdstuk 5 van de Auteurswet, de bijzondere bepalingen betreffende filmwerken, van toepassing. Artikel 45a definieert een filmwerk als een werk dat bestaat uit een reeks bewegende beelden met of zonder geluid, ongeacht de wijze van vastlegging van het werk. Als makers worden aangemerkt, ongeacht de bepaling van artikel 7 en 8 van de Auteurswet, de natuurlijke personen die tot het ontstaan van het filmwerk een daartoe bestemde bijdrage van scheppend karakter hebben geleverd. Naast de makers bestaan er ook de producenten van filmwerken. Als producent wordt aangemerkt de natuurlijke of rechtspersoon die verantwoordelijk is voor de totstandbrenging van het filmwerk met het oog op de exploitatie daarvan.

Tenzij anders overeengekomen worden de makers geacht hun rechten van openbaarmaking en verveelvoudiging te hebben overgedragen aan de producent. Voor de makers van de muziek bij de film en de tekstschrijvers van de muziek geldt deze overdracht van rechten niet.

Dit betekent dat voor gebruik van een filmwerk toestemming gevraagd moet worden aan de producent van de film. Daarnaast moet toestemming gevraagd worden aan de componist en tekstdichter van de muziek.

§9.8 Computerprogramma's

De Europese richtlijn ter bescherming van computerprogramma's noopte de wetgever in 1994 tot aanpassing van de Auteurswet. Voor de bescherming van computerprogramma's zijn de artikelen 45h tot en met 45m ingevoegd. Computerprogramma's worden sinds die tijd beschouwd als werken in de zin van artikel 10 van deze wet. De wetgever heeft geen nadere definitie van het begrip computerprogramma opgenomen aangezien deze definitie door de technologische ontwikkelingen snel achterhaald zou zijn. In het algemeen verstaat men onder een computerprogramma een verzameling instructies die bestemd zijn om een informatieverwerkende machine een bepaalde functie te laten uitvoeren. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen het algoritme, de abstracte probleemoplossing, en de concrete uitwerking in het programma. Naast het computerprogramma zelf wordt ook voorbereidend materiaal dat tot vervaardiging van programmatuur leidt of kan leiden door de wet beschermd.

De bescherming geldt ongeacht de vorm of het materiaal waarin het programma belichaamd is. Deze is vrij strikt. Geoorloofd zijn enkel de noodzakelijke basishandelingen door de rechtmatige gebruiker. De rechtmatige gebruiker mag bijvoorbeeld de noodzakelijke

verveelvoudigingen maken om het programma te kunnen gebruiken. Ook mag hij een reservekopie maken. Verveelvoudigingen die niet noodzakelijk zijn voor het programma leveren dus al snel inbreuk op het auteursrecht van de maker op.

Gebruik van software is doorgaans geregeld via licentieovereenkomsten. Deze geven uitgebreid weer welke handelingen de gebruiker mag verrichten. Bij computerprogramma's is het dus altijd noodzakelijk te kijken naar de inhoud van de licentieovereenkomst die tussen rechthebbende en gebruiker is gesloten. Indien het programma vrij is op te halen van het Internet en duidelijk is dat het programma behoort tot het publieke domein hoeft geen toestemming te worden gevraagd en geen licentieovereenkomst gesloten te worden.

§9.9 Muziek

Gebruik van muziek wordt geregeld bij Buma/Stemra. Ook tekstdichters zijn veelal aangesloten bij deze collectieve rechtenorganisatie. Buma/Stemra heeft een tijdelijke regeling voor gratis muziekgebruik op Internet. Deze regeling is van toepassing indien minder dan 30 seconden muziek ten gehore wordt gebracht. Is dit niet het geval dan moet er apart iets geregeld worden.

§9.10 Databanken

Sinds de aanvaarding door het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie in maart 1996 van de richtlijn 96/9/EG van de Raad betreffende de rechtsbescherming van databanken (Databankrichtlijn) is een juridische omschrijving van een databank vastgelegd. Deze omschrijving vinden we terug in het wetsvoorstel Wet bescherming producent databanken dat de Databankrichtlijn moet implementeren in onze wetgeving.

Een databank wordt in het wetsvoorstel gedefinieerd als een verzameling van werken, gegevens of andere zelfstandige elementen, die systematisch of methodisch geordend, en afzonderlijk met elektronische middelen of anderszins toegankelijk is en waarvan de verkrijging, de controle of de presentatie van de inhoud in kwalitatief of kwantitatief opzicht getuigt van een substantiële investering. Ter aanvulling moet hierbij gedacht worden aan 'iedere verzameling van literaire, artistieke, muzikale of andersoortige werken of van enig ander materiaal, zoals tekst, geluid, beeld, cijfers, feiten of gegevens'.

Op welke wijze de zelfstandigheid van elementen moet worden opgevat blijkt niet helemaal uit de overwegingen bij de Richtlijn. De Memorie van Toelichting geeft dit ook met zoveel woorden aan.

Het vereiste dat de verzameling systematisch of methodisch geordend is, is ook nog niet helemaal duidelijk. Wel is duidelijk dat het materiaal niet op een materieel geordende wijze hoeft te zijn opgeslagen. Hieruit zou kunnen worden afgeleid dat ongesorteerde gegevens met een krachtig zoekprogramma als een databank beschouwd kunnen worden.

De verzameling moet afzonderlijk toegankelijk en volledig te doorzoeken zijn. Verschillende onderdelen van de databank moeten dus per stuk opgevraagd kunnen worden.

Bij de samenstelling of ontwikkeling van een databank dient er, voordat er gesproken kan worden van een databank, sprake te zijn van een substantiële investering van de producent in kwalitatief of kwantitatief opzicht. De investering van een producent kan liggen op meerdere vlakken. Zo kan moeite, tijd en energie aangewend worden voor het verzamelen en controleren van de inhoud van de databank. Deze investering kan ook liggen in het voor het publiek toegankelijk maken van de databank. Er hoeft niet alleen sprake te zijn van kwantiteit, ook kwaliteit kan een rol spelen. Over de invulling van het begrip substantieel, waarover Richtlijn noch wetsvoorstel een uitspraak doet, zal in de toekomst mogelijk nog veel geschreven worden. Of er sprake is van een substantieel deel is afhankelijk van meerdere factoren. Mogelijke factoren zijn de (on)mogelijkheid voor een producent zijn databank normaal te exploiteren of eventuele ongerechtvaardigde schade aan zijn rechtmatige belangen. Een substantieel deel kan afgelezen worden uit de verhouding tussen de totale omvang van de databank en het deel van de inhoud dat opgevraagd en hergebruikt wordt. Tenslotte geeft de waarde in het economisch verkeer van het opgevraagde dan wel hergebruikte deel van de databank een indicatie of het een substantieel deel betreft.

Omdat databanken in veel gevallen een belangrijk economisch goed vertegenwoordigen wordt de producent waarborgen gegeven dat hij een normale exploitatie van de databank en het uitblijven van ongerechtvaardigde schade aan zijn rechtmatige belangen kan verwachten. Het is derhalve niet toegestaan om zonder zijn toestemming de inhoud van de databank of een substantieel deel daarvan permanent of tijdelijk over te brengen op een andere drager, ongeacht op welke wijze of in welke vorm, bijvoorbeeld door downloaden, printen of kopiëren. Tevens is het niet toegestaan om de inhoud of een substantieel deel hiervan zonder toestemming aan het publiek ter beschikking te stellen door bijvoorbeeld verhuur, online transmissie of in andere vorm van verspreiding.

De vorm van de databank is voor wat betreft de bescherming van de producent niet van belang. Onze nieuwe wet gaat zowel elektronische als niet-elektronische databanken beschermen. De ratio hierachter is onder meer dat er fricties kunnen gaan ontstaan als een papieren versie van de databank niet is beschermd en de elektronische wel. De inhoud van de databank moet bestaan uit informatie in de 'widest sense of that term'. Bij elektronische databanken moet vooral aan on line databanken en CD-ROM en CD-I gedacht worden.

Computerprogramma's die gebruikt worden bij de fabricage of werking van met elektronische middelen toegankelijke databanken worden niet beschermd. Deze vallen onder de bepalingen van het auteursrecht. De bescherming strekt zich daarentegen wel uit tot de voor de werking of de raadpleging van sommige databanken noodzakelijke onderdelen, zoals de thesaurus en de indexeringsystemen. Dit blijkt niet uit de definitie zoals verwoord in de Databankrichtlijn of wetsontwerp maar komt naar voren in de overwegingen.

De Databankrichtlijn kent twee beschermingslagen; een auteursrechtelijk en een nieuw recht dat speciaal gecreëerd is. Het auteursrecht beschermt de structuur van de databank. Deze moet door keuze of rangschikking van

het materiaal een eigen intellectuele schepping van de maker vormen. De rechten op de inhoud van de databank blijven daarbij onverlet. Een maker van een werk behoudt het recht om te bepalen of en onder welke voorwaarden hij toestemming verleent om een werk of een prestatie in de databank op te nemen. Dit geldt ook voor houders van naburige rechten.

Omdat het vaak de inhoud van de databank betreft die de gebruikswaarde bepaalt is het zogenaamde extractie of sui generis recht in het leven geroepen. Deze beschermt de inhoud. Auteursrecht en sui generis recht gelden cumulatief.

Het extractierecht geeft een producent van een databank het uitsluitende recht om het opvragen of hergebruiken van een in kwalitatief of kwantitatief opzicht substantieel deel van de inhoud van de databank te verbieden, evenals het herhaald en systematisch opvragen van in kwalitatief of kwantitatief opzicht niet-substantiële delen van de inhoud. Dit laatste geldt alleen voorzover dit in strijd is met de normale exploitatie of ongerechtvaardigde schade toebrengt aan de rechtmatige belangen van de producent. Bovenstaande rechten geven dus de grenzen aan van het gebruik van de rechtmatige gebruiker.

In het wetsvoorstel zijn strikt de beperkingen op het recht van de producent uit de Richtlijn overgenomen. Het Ministerie van Justitie heeft zich niet gewaagd aan overname van bijvoorbeeld artikel 16 Auteurswet daar onder andere de Auteurswet zijn eigen begrippen en systematiek kent.

Artikel 5 van het wetsvoorstel behandelt de beperkingen. Belangrijk om op te merken is dat een rechtmatig gebruiker van een elektronische databank zonder toestemming van de producent geen substantiële delen van de inhoud voor privé gebruik mag kopiëren. Voor wetenschappers kan deze bepalingen verstrekkende gevolgen hebben omdat het gebruikelijk is dat velen om hun werkzaamheden te vergemakkelijken privé kopieën maken. Wel is van diverse kanten opgemerkt dat deze bepaling nauwelijks valt te handhaven ook al omdat privacy aspecten hierbij een grote rol spelen. Technische bescherming zal dan een uitkomst moeten bieden.

De rechtmatig gebruiker kan ter illustratie van onderwijs en wetenschappelijk onderzoek substantiële delen van de inhoud van een databank opvragen. Voorwaarden hierbij zijn bronvermelding en ontbreken van een commercieel doel. Onder wetenschappelijk onderzoek worden de natuur- als menswetenschappen begrepen.

De onderwijsexceptie gaat alleen de rechtmatige gebruiker aan. De Memorie van Toelichting omschrijft de rechtmatig gebruiker als die gebruiker die over een rechtmatig aangeschaft exemplaar van een databank beschikt of die krachtens een licentieovereenkomst toegang heeft tot een on line databank. Het valt te verwachten dat met betrekking tot het gebruik van een databank veelal contractuele relaties zullen ontstaan tussen gebruiker en producent. In deze licentiecontracten verschijnen hoogstwaarschijnlijk afspraken over de omvang van een substantieel deel.

§10 Voorbeelden van te gebruiken onderwijsmateriaal

Hieronder volgen enkele voorbeelden van auteursrechtelijk beschermd materiaal zoals dat gebruikt wordt ten behoeve van het onderwijs.

Aangegeven is wie auteursrechthebbende is en op welke wijze toestemming verkregen moet worden.

§10.1 Syllabus

Een syllabus is volgens Van Dale een verkorte samenvatting van wat behandeld is of zal worden op bijvoorbeeld een lezing of een college. Het auteursrecht ligt bij de universiteit indien de syllabus is gemaakt in het kader van de aanstelling van de docent die hiertoe opdracht heeft gekregen. Licht het auteursrecht niet bij de werkgever dan berust dit bij de docent. Hem zal dan ook om toestemming moeten worden gevraagd.

§10.2 Reader

Zie hierboven bij hetgeen over readers is gezegd.

§10.3 Colleges

Indien de colleges zijn gegeven in het kader van de aanstelling van de wetenschappelijk medewerker en indien deze daartoe expliciet opdracht heeft gekregen berusten de auteursrechten bij de universiteit. Indien dit niet het geval is dient toestemming te worden gevraagd aan de desbetreffende maker. Zie verder bij hetgeen hierover is opgemerkt onder mondelinge voordrachten.

§10.4 Diepgaande artikelen

Zie verder bij hetgeen hierboven onder tijdschriften is opgemerkt.

§10.5 Studiegids

Naar alle waarschijnlijkheid is universiteit hiervan auteursrechthebbende.

§10.6 Studiehulp

Hiervoor zal waarschijnlijk hetzelfde gelden als voor de studiegids. De universiteit is rechthebbende. Aan te nemen valt dat de studiehulp vervaardigd is in het kader van de aanstelling van de wetenschappelijk medewerker die daartoe expliciet opdracht heeft gekregen. Indien dit onverhoopt niet het geval blijkt te zijn, dient toestemming te worden gevraagd aan de desbetreffende maker.

§10.7 Glossarium

Een glossarium is een alfabetische lijst van woorden of termen ter verduidelijking van bepaalde begrippen. Wordt deze lijst door medewerkers van de universiteit gemaakt in het kader van hun aanstelling met expliciete opdracht dan is de universiteit auteursrechthebbende. Wordt een bestaand glossarium overgenomen dan dient de auteursrechthebbende te worden achterhaald. Zeer waarschijnlijk is dit een uitgever.

Bij de samenstelling van het glossarium door de universiteit zelf kunnen termen, begrippen en dergelijke uit verschillende (inter)nationale uitgaven worden overgenomen. Daar in het algemeen de termen of begrippen

algemeen aanvaard zijn is het moeilijk aan te tonen waaruit deze termen of begrippen zijn overgenomen. Indien de termen niet rechtstreeks naar een bepaalde uitgave zijn toe te leiden dan is het naar mijn mening niet nodig toestemming te vragen van degene die het glossarium waaraan ontleend wordt, gemaakt heeft. Indien door originaliteit en selectie een nieuw, oorspronkelijk glossarium ontstaat waarop een persoonlijk stempel van de maker drukt, rust daarop auteursrecht.

§10.8 Hiërarchische onderwerpsindex

§10.9 Realtime data en technieken (beeldmateriaal)

§10.10 Software

§10.10.1 Pakket wiskundige manipulaties Maple

Zie voor software hetgeen hierboven is opgemerkt onder computerprogramma's.

Voor gebruik van MAPLE heeft SURFdiensten bv een mantelovereenkomst gesloten met CAndiensten. Door participatie van de universiteit bij deze overeenkomst heeft de universiteit een niet-exclusief gebruiksrecht gekregen voor haar studenten en medewerkers. De gebruiksrechten zijn gebonden aan de looptijd van de overeenkomst. De overeenkomst loopt tot 31 december 1999 en wordt telkenmale stilzwijgend met een termijn van één jaar verlengd totdat een der partijen de overeenkomst opzegt.

Het gebruiksrecht houdt in dat de bij de universiteit ingeschreven studenten en bij de universiteit werkzame personeel het recht hebben MAPLE aan te wenden binnen de bij de Universiteit in gebruik zijnde gebouwen en/of binnen de bij deze studenten en dit personeel van de Universiteit in gebruik zijnde woonruimten. Indien de aanwending van MAPLE voortvloeit uit een opdracht van de Universiteit en/of onmiskenbaar geschiedt in het belang van het onderwijs en/of onderzoek van de Universiteit mag deze ook buiten de bovengenoemde gebouwen worden gebruikt. De programmatuur mag onder geen enkele voorwaarden voor commerciële doeleinden worden gebruikt.

Aangezien het gebruiksrecht niet nader omschreven wordt lijkt me dat MAPLE zonder nadere toestemming voor elektronische onderwijspublicaties gebruikt mag worden.

§10.10.2 Microsoft

Ingevolge de licentiekaart voor gebruiksrecht software is het toegestaan de software te gebruiken binnen de gebouwen van de universiteit en de woonruimten van personeelsleden en studenten van de universiteit. Gebruik in andere dan de hierboven genoemde gebouwen is slechts toegestaan voorzover dit gebruik voortvloeit uit opdracht van de universiteit en/of geschiedt in het belang van het onderwijs en/of onderzoek van de universiteit. Gebruik kan nooit commercieel zijn.

§10.10.3 Theorem Provers

Zie hetgeen is aangegeven onder software bij Maple.

§10.10.4 Tarski World

Zie hetgeen hierboven is gezegd over software bij Maple.

Via de site van Tarski-world wordt duidelijk dat betaald moet worden voor de programmatuur. Bij aankoop van software via Internet is vaak sprake van zogenaamde shrink-wrap licenties. De licentievoorwaarden zijn in dat geval veelal gedrukt op het cellofaan dat de verpakking van de software omhult. De koper van de software gaat door het aanbreken van de verpakking akkoord met de gegeven licentie.

§10.10.5 SPSS

Zie hierboven onder Maple.

Voor gebruik van SPSS heeft SURFdiensten bv een mantelovereenkomst gesloten met SPSS Benelux B.V.. Door participatie van de universiteit heeft zij een niet-exclusief gebruiksrecht gekregen voor haar studenten en medewerkers. De gebruiksrechten zijn gebonden aan de looptijd van de overeenkomst. De overeenkomst loopt tot 30 juni 1999 en wordt telkenmale stilzwijgend met een termijn van één jaar verlengd totdat een der partijen de overeenkomst opzegt.

Het gebruiksrecht houdt in dat de bij de universiteit ingeschreven studenten en bij de universiteit werkzame personeel het recht hebben SPSS aan te wenden binnen de bij de universiteit in gebruik zijnde gebouwen en/of binnen de bij deze studenten en dit personeel van de universiteit in gebruik zijnde woonruimten. Indien de aanwending van SPSS voortvloeit uit een opdracht van de universiteit en/of onmiskenbaar geschiedt in het belang van het onderwijs en/of onderzoek van de universiteit mag deze ook buiten de bovengenoemde gebouwen worden gebruikt. De programmatuur mag onder geen enkele voorwaarden voor commerciële doeleinden worden gebruikt.

Gezien het gebruiksrecht niet nader omschreven wordt lijkt me dat SPSS zonder nadere toestemming in elektronisch onderwijsmateriaal gebruikt mag worden.

§10.11 Werkopdrachten

Bij werkopdrachten kan een onderscheid gemaakt worden tussen werkopdrachten gemaakt door docenten ten behoeve van de studenten en de uitgewerkte opdrachten door de studenten.

Indien de werkopdrachten worden gemaakt door docenten in het kader van hun aanstelling en bij expliciete opdracht rust het auteursrecht bij de universiteit.

Het auteursrecht van de uitgewerkte opdrachten berust bij de student.

Het hangt af van het gebruik van de uitgewerkte opdrachten of het nodig is iets te regelen inzake het auteursrecht van de student. Als de uitwerkingen gebruikt worden in het onderwijsprogramma is het verstandig vooraf met

de student af te spreken dat deze een licentie aan de universiteit afgeeft waarin het gebruik geregeld wordt.

§10.12 Korte informatieve overzichtsteksten

Afhankelijk van de grootte van de teksten is er sprake van een grote dan wel kleine overname. Bij een kleine overname gelden de regels van de Readerovereenkomst zoals die hierboven al zijn besproken. Bij korte werken kan mogelijk een beroep worden gedaan op het citeerrecht.

§10.13 Opgaven met uitwerkingen

Afhankelijk wie de werken heeft gemaakt onder welk regime is de universiteit dan wel de maker auteursrechthebbende. Zie hierboven bij hetgeen gezegd is over de werkopdrachten.

§10.14 Databanken

§10.14.1 MathSciNet Online Subscription

Op basis van de overeenkomst die de universiteit met de American Mathematical Society heeft gesloten krijgt de universiteit online toegang door het IPadres van de universiteit voor geautoriseerde gebruikers. Deze toegang verkrijgt de universiteit voor medewerkers, faculteiten, staf of studenten die verbonden zijn of ingeschreven zijn aan de universiteit. Ook klanten van de bibliotheek zijn geautoriseerde gebruikers.

De universiteit heeft toestemming om te zoeken op MathSciNet, het één of meer kopieën maken op papier van zoekacties die niet verder verkocht of doorgegeven mogen worden. Daarnaast is toegestaan dat zoekresultaten op harddisk of diskette gedownload worden vooropgesteld dat de zoekresultaten niet aan anderen die geen geautoriseerd gebruiker is openbaar worden gemaakt.

§10.14.2 Silver Platter

De licentie tussen de universiteit en Swets met betrekking tot Silver Platter betreft een niet-exclusieve, niet overdraagbare toestemming voor toegang tot de databanken door middel van software.

De inhoud van de licentie heeft betrekking op het doorzoeken van de databank, het maken van een zeer beperkt aantal kopieën op papier, mits zij geen substantieel deel van de databank bevatten. De kopieën mogen intern gebruikt worden maar mogen niet doorverkocht worden. Verder mag één kopie van het zoekresultaat voor bewerking en tijdelijk opslag gemaakt worden in elektronische vorm, op harddisk of tape. Tenslotte mag de software eenmaal gekopieerd worden voor archiefdoeleinden.

De licentieovereenkomst is ook duidelijk over hetgeen niet mag. Zo is niet toegestaan dat decompiling of reverse-engineering plaatsvindt. Daarnaast mag de databank, software of toegevoegd materiaal niet verkocht, verspreid of commercieel geëxploiteerd worden. Iets wat ook niet mag is het openbaar maken van databank of software op een netwerk. Dit laatste is echter wel weer toegestaan op een single site van een lokaal netwerk waarbij terminals fysiek aan elkaar gekoppeld zijn voor het aantal simultane toegestane gebruikers waarvoor betaald is. De geautoriseerde

gebruikers moeten in dat geval fysiek aanwezig zijn op het terrein van de universiteit. Als laatste mag de databank met software niet overgezet worden op een harde schijf, tenzij hiervoor toestemming is verkregen. Natuurlijk geldt hierbij dat de databank niet op een andere manier wordt gebruikt dan toegestaan.

§10.14.3 Databases on tape lease agreement

De universiteit als lessee heeft een beperkt, niet exclusief recht de databank te gebruiken SDI searches voor Online interactieve searches. Gebruikers, dat zijn faculteiten, studenten, wetenschappers en staf, hebben het recht tot het printen of downloaden van gehele of gedeeltelijke SDI searches of Online interactieve searches voor persoonlijk of intern zakelijk gebruik. Zoekresultaten mogen niet voor publicatie of commercieel gebruik worden aangewend. Daarnaast is niet toegestaan om de tapes te dupliceren. Verder mogen niet afgeleide of ondergeschikte databanken worden gecreëerd behalve indien dit nodig blijkt te zijn voor rechtmatig gebruik. Verspreiding van data afkomstig van de databank in wat voor vorm ook is niet toegestaan aan niet gebruikers met uitzondering van incidentele voorbeelden voor demonstratie doeleinden.

§10.14.3 Databestanden bij CBS

De gebruiksvoorwaarden van de CD-ROM StatLine van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn afgesproken tussen enerzijds de CBS-Bibliotheekwerkgroep, handelend namens de Universiteitsbibliotheken, WSF-bibliotheken, Openbare bibliotheken en HBO-bibliotheken, en anderzijds het CBS. Zij houden onder meer in dat de CD-ROM StatLine slechts mag worden gebruikt op de plaatsen die gebruikers normaliter ter beschikking staan.

Als gebruikers worden beschouwd de medewerkers en de studenten van de zich abonnerende educatieve instellingen en de medewerkers en leden van de overige zich abonnerende bibliotheken.

De gebruiker mag bewerkingen uitvoeren met behulp van het product. Het is gebruiker niet toegestaan een eigen bestand te maken ter commerciële exploitatie en/of bewerkingen te verkopen met een winstoogmerk, c.q. aan te bieden of te verrichten ten behoeve van commerciële instellingen behoudens schriftelijke toestemming van het CBS.

Het ophalen van databestanden door docenten en studenten mits op de plaatsen die hen normaliter ter beschikking staan is toegestaan.

§10.14.4 Steinmetzbestanden bij NIWI

§10.14.5 Wetteksten te raadplegen bij verschillende databanken

Of de wetteksten via de databank gebruikt kunnen worden is afhankelijk van de licentie die gesloten is met de producent van de databank. Zie hierboven bij hetgeen over databanken is gezegd. Als de universiteit een rechtmatige gebruiker is dan kan het zo zijn dat zij een substantieel deel van de inhoud van de databank ter illustratie van het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek mag opvragen en hergebruiken.

§10.15 Discussiegroepen

Voor de bijdragen aan discussiegroepen geldt dat de makers auteursrechthebbenden zijn. Om het materiaal te kunnen gebruiken binnen het onderwijs is het verstandig een licentieovereenkomst te sluiten met de betreffende studenten dat hun bijdragen gebruikt kunnen worden voor het onderwijs.

§10.16 Aan computerpracticum verbonden opdrachten, handleidingen en voorbeelden.

Hiervoor geldt hetzelfde hetgeen al eerder is vermeld onder werkopdrachten, handleiding. Bij voorbeelden hangt het ervan af waar deze vandaan komen. Gekeken moet worden wie ze heeft gemaakt in het kader waarvan.

§10.17 Monografieën

Van de monografie dient bepaald te worden wie auteursrechthebbende is. Is dit de maker en niet de universiteit dan dient de maker of diens rechtverkrijger toestemming te geven tot gebruik.

§10.18 Microfiches

§10.19 COO-programma's

§10.20 Scripties van studenten

De auteursrechten van een scriptie liggen bij de student. Aan deze dient toestemming gevraagd te worden voor gebruik. Het is aan te bevelen om vooraf studenten eventueel een verklaring te laten ondertekenen waarin zij een (beperkte) licentie geven voor gebruik van hun scriptie in het onderwijs.

§10.21 Vraagbaken

§10.22 Didactische modellen

§10.23 Methoden van werken

§11 Aan Internet gelieerde begrippen

§11.1 Hyperlinks

Een van de aantrekkelijke kanten van het elektronische ter beschikking stellen van onderwijsmateriaal is het aanleggen van zogenaamde hyperlinks. Deze mogelijkheid om een verbinding naar een andere pagina's van het Internet te leggen verlevendigt en verbetert het onderwijs in hoge mate. Door het inbouwen van hyperlinks in het studiemateriaal kan gebruik worden gemaakt van bestanden waar eerst moeizaam toegang tot werd verkregen. Te denken valt hierbij aan bestanden van het Centraal Bureau voor Statistiek of het Steinmetzarchief.

Zoals bij veel begrippen samenhangend met het Internet is de juridische kwalificatie van het begrip hyperlink nog niet geheel uitgekristalliseerd. Volgens sommigen auteursrechtgeleerden is het aanbrenge van een link naar auteursrechtelijk beschermde informatie een mogelijke vorm van secundaire openbaarmaking waarvoor toestemming moet worden gevraagd. De overgrote meerderheid meent echter dat een hyperlink een elektronische equivalent van de voetnoot is die auteursrechtelijk buiten schot dient te blijven.

Vermoedelijk zal 'de voetnoot theorie' de heersende leer worden, zodat tegen het leggen van een hyperlink naar een site waarbij de site van degene waar naar toe gelinkt terechtgekomen wordt, geen bezwaar zal bestaan.

Wanneer door 'framing' hyperlinks in een andere website opgenomen worden waardoor op de eerste website rechtstreeks de inhoud van de andere website te zien zal zijn, kunnen deze hyperlinks mogelijk gekwalificeerd worden als citaten. Indien dit niet mogelijk blijkt te zijn dan dient toestemming gevraagd te worden aan de rechthebbende van de site waarnaar een koppeling gemaakt wordt.

Er gaan stemmen op om het beschikbaar stellen van een werk op een website op te vatten als een impliciete toestemming aan een ieder om hyperlinks van welke aard dan ook naar het bewuste werk aan te brengen.

§11.2 Gebruik e-mail

Bij gebruik van e-mail en het verzenden van boodschappen met dit medium wordt het zogenaamde kringcriterium gehanteerd. Dit criterium is afgeleid van artikel 12 lid 4 van de Auteurswet. Hierin staat vermeld dat onder een voordracht, op- of uitvoering of voorstelling in het openbaar mede wordt begrepen die voordracht, op- of uitvoering of voorstelling die in besloten

kring plaatsvindt, tenzij deze kring zich beperkt tot de familie-, vrienden-, of daaraan gelijk te stellen kring.

Het kringcriterium geldt voor alle openbaarmakingsvormen. Of er nu sprake is van kabel, leen of verhuur of gebruik van e-mail. Bij e-mail valt aan te nemen dat één enkele incidentele verzending naar iemand buiten de eigen kring geen openbaarmaking betreft. Wordt die enkele incidentele verzending achter elkaar gedaan naar verschillende adressen, dan is er sprake van cumulatieve openbaarmaking die aan toestemming onderhevig is.

§11.3 Caching

Het fenomeen 'caching' is een faciliteit die het mogelijk maakt om data 'in voorraad' te houden zodat het opnieuw laden of het opnieuw verzenden van dezelfde data vermeden wordt. Door caching verloopt een tweede verzending aanmerkelijk sneller en voorkomt dat computernetwerken onnodig gebruikt worden. Caching is uitermate geschikt om overbelasting van computernetwerken te voorkomen.

Ook bij caching zijn er twee kampen auteursrechtgeleerden. Het ene kamp meldt dat openbaarmaking met zich mee brengt dat een werk gecached wordt. Indien een werk opnieuw wordt bekeken moet niet opnieuw afgerekend worden. Het tweede kamp stelt dat caching een niet te tolereren derving van inkomsten voor rechthebbenden is. Op grond van het Richtlijnvoorstel van de Europese Commissie is caching toegestaan indien dit geen zelfstandige economische betekenis heeft. Ook gebruiker maakt zich schuldig aan caching. Navigatie software browsen zorgt ervoor dat recent opgevraagde web-pagina in werkgeheugen of op harde schijf PC-gebruik tijdelijk beschikbaar blijven

§11.4 Browsen

Browsen is bladeren door web-pagina's waardoor door het opvragen een web-pagina tijdelijk geladen wordt in het werkgeheugen van de computer. Browsen is bij uitstek een consumptieve handeling. Browsen levert geen inbreuk op het auteursrecht op. Wie info via het web ter beschikking stelt moet geacht worden het goed te vinden dat daar normaal gebruik van moet worden gemaakt. Browsen mag als was het maar op grond van stilzwijgende licentie.

§11.5 Mirroring

Mirroring is het spiegelen van de web-site. Een populaire web-site wordt door de service provider in zijn geheel gekopieerd en via de eigen server aan het publiek ter beschikking gesteld.

Het primaire doel van mirroring is de toegankelijkheid van de web-site te verbeteren. Op grond hiervan is mirroring door het Richtlijnvoorstel toegelaten. Indien het doel is de aantrekkingskracht van de provider te vergroten kent het reproduceren een zelfstandige economische betekenis waarvoor toestemming gevraagd moet worden.

Otec 98/WXX